

ҒТАМР 06.77.61

## ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЕҢБЕК НАРЫҒЫНЫҢ АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙЫ

Ж. БАЙШУКУРОВА<sup>[0000-0003-4418-9688]</sup>, Р.С. ЯКУДИНА<sup>[0000-0001-7875-154X]\*</sup>

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе, Қазақстан

\* e-mail: raihosh@mail.ru

**Аңдатпа.** Еңбек нарығы ұдайы өндірісті ұлғайтып, еңбек ресурстарын тиімді пайдалануды қамтамасыз етуге арналған көп қырлы әлеуметтік-экономикалық қатынастар жүйесі. Қазіргі таңда түрлі инновациялық жаңалықтардың енгізілуі, компьютерге негізделген еңбек өнімділігінің өсуі, технологиялар мен цифрландыру, бәсекеге қабілетті өндірістерді қалыптастыру, шикізаттық емес экспорттың ұлғаюы салдарынан еңбек нарығының рөлі артып келеді. Сондықтан да, экономиканың қарқынды салаларын жоғары білікті кадрлармен қамтамасыз ету мақсатында еңбек нарығының қызметін жандандыру – қазіргі жағдайда ауадай қажет. Ең маңыздысы жұмыс күші мен потенциалы арқылы жұмыспен қамту жағдайын өзгерту болып табылады. Осыған байланысты, мақалада жоспарлы экономикадан нарықтық жүйеге өту үдерісіндегі – еңбек нарығының қалыптасу қиындықтары баяндалған. Еңбек нарығындағы өзгерістердің елдің әлеуметтік – экономикалық дамуына ықпалы зерттелген. Ғалым-экономистердің зерттеулеріндегі еңбек нарығы түсінігі анықталған.

Қазақстан Республикасындағы еңбек нарығының негізгі индикаторларына, өз бетінше жұмыспен қамтылған қызметкерлер құрылымына талдау жасалған. Сондай – ақ, еңбек нарығының анықтамасын тұжырымдай отырып, оның жұмыс істеу механизміне тоқталған. Еңбек нарығының қазіргі жай – күйін талдап, оның қызмет ету тиімділігі зерттелген, жұмыссыздықтың себептері мен олардың алдын - алу жолдары қарастырылған.

**Түйін сөздер:** жұмыс күші, еңбек нарығы, жұмыспен қамтылған халық, жалдамалы қызметкерлер, өзін-өзі жұмыспен қамтыған қызметкерлер, жұмыссыз халық, жастар жұмыссыздығы, халықтың әл – ауқаты.

**Кіріспе.** Алпауыт державаның іргетасы сөгіліп, бодандықтан бостандыққа жетіп, жоспарлы экономикадан нарықтық жүйеге өту – қоғам құрылымының үрдісін түбегейлі өзгертті. Өзгеріске қоғам дайын болмады, жұмыс істеп тұрған өндіріс ошақтары мен кәсіпорындар «жабайы» жекешелендірудің құрбаны болды. Салдарынан, жаппай жұмыссыздық белең алып, халықтың тұрмыс – тіршілігі төмендеді, қала мен ауыл ортасында халықтың үдере көшуі байқалды, экономикамен қоса әлеумет те дағдарысқа ұшырады. Бұл нарық субъектілерінің алдына жаңа қоғам талабына сай, өзгеріске икемді әрі бәсекеқабілетті еңбек нарығын қалыптастыру, оның жұмыс істеу механизмін, нарықты реттеу тетіктерін жетілдіру міндетін қойды. Нәтижесінде, тәуелсіздікпен бірге келген қиыншылықтарға қарамастан еліміздің еңбек нарығының ірге тасы қаланды.

Ұлттық экономиканың тұрақты дамуы еңбек нарығымен тығыз байланысты болғандықтан, сол ортадағы болып жатқан түрлі ахуалдар мен орын алған жағдайлар мемлекеттің назарынан тыс қалмауы керек. Әйтпесе, елдің әлеуметтік жағдайы құлдырай бастайды. Тұтастай алғанда, еңбек нарығындағы өзгерістер елдің әлеуметтік –

экономикалық дамуына, шағын және орта бизнес пен шаруашылық жүргізуші субъектілердің бәсекеге қабылеттілігіне, халықтың тұрмыс – тіршілігі мен әл – ауқатына, күнкөріс деңгейіне әсер етеді. Ал өндіріс салаларындағы арнайы бастамалар мен жаңа өзгерістер яғни, өнеркәсіптік революция, ғылыми – техникалық прогресс пен ақпараттық технологиялардың дамуы, демографиялық, экономикалық, саяси жағдайлардың ықпалынан еңбек нарығының өзі өзгеріске ұшырайды. Жалпылама түрде әр елдің еңбек нарығы бір-бірімен ұқсас болғанына қарамастан, әлемдік және ұлттық деңгейде егжей-тегжейлі талдау бәрібір де жүргізілуі керек [1].

Нарықтың аталмыш түріне қатысты түсінік қалыптастырып, оның мәнін ашуға көптеген отандық және ресейлік ғалымдар ат салысқан. Ғалым-экономистердің зерттеулерінде еңбек нарығы түсінігіне әртүрлі тұжырымдамалар жасалғанымен, қатаң қалыптасқан анықтама берілмеген. Көпшілік жағдайда, ғалымдар еңбек нарығын жұмыс берушілер мен жұмысшылардың арасында қалыптасатын еңбек қатынастары тұрғысынан қарастырса, бірқатары тек ұсыныс пен сұраныс механизмі ретінде сипаттаған.

Н.А. Волгина: «Еңбек нарығы - жұмыспен қамту және жұмыс күшін пайдалану бойынша сатып алушылар мен сатушылар арасындағы әлеуметтік-еңбек қатынастарының жиынтығы» - деп есептейді [2].

Еліміздің белгілі ғалымы Н.Қ.Мамыров: «Еңбек рыногы (жұмыс күшінің) - капиталдар, тауарлар, құнды қағаздар және т.с.с. рыноктары сияқты, қоғамның экономикалық және әлеуметтік-саяси өміріндегі маңызды және көп қырлы саласы»-деген уәж айтты [3].

Қырғызстандық ғалым А.Ф.Максютова еңбек нарығын кез-келген жергілікті өзін-өзі басқару жүйесін қайта құрудың тиімділігі мен тұрақтылығын көрсететін индикатор ретінде қарастырған [4].

Сонымен, еңбек нарығы жұмыс күшіне деген сұраныс пен ұсынысты бейнелейтін, сатушы мен сатып алушының арасындағы өзара экономикалық әрекетті сипаттайтын экономикалық жүйенің негізгі және айқындаушы буыны, өйткені еңбек – өндірістің негізгі факторы болып табылады, онсыз өндіріс процесі мүлдем болмайды. Демек, экономиканың да дамуы мүмкін емес.

Аталмыш мақаланың мақсаты – еңбек нарығы қызметіндегі мәселелерді зерттеу мен оларды жетілдіруге ұсыныс беру. Жұмыс барысында еліміздегі еңбек нарығының жағдайы мен мәселелерін анықтау үшін статистикалық, экономикалық талдау және салыстыру әдістері қолданылды.

**Нәтижелер.** Еңбек нарығының қазіргі жай – күйін талдау оның қызмет ету тиімділігін ғана емес, әрі қарай дамытудың басым бағыттарын анықтауға мүмкіндік береді. Бүгінгі таңда Қазақстандағы жұмыс күшінің деңгейі айтарлықтай жоғары екендігін 1–кесте деректері көрсетеді.

1 - Кесте. **Еңбек нарығының негізгі индикаторлары, мың адам**

№	Көрсеткіштер	2015	2016	2017	2018	2019
1	Жұмыс күші, мың адам	8 887,6	8 998,8	9 027,4	9 138,6	9 221,5
2	Халық санындағы жұмыс күші үлесі, пайызбен	69,7	70,0	69,7	70,0	70,1
3	Жұмыспен қамтылған халық, мың адам	8 433,3	8 553,3	8 585,2	8 695,0	8 780,8
4	Жалдамалы қызметкерлер	6 294,9	6 342,8	6 485,9	6 612,5	6 681,6
5	Өз бетінше жұмыс істейтіндер	2 138,4	2 210,5	2 099,2	2 082,5	2 099,2
6	Жұмыспен қамту деңгейі, пайызбен	94,9	95,0	95,1	95,1	95,2
7	Жұмыссыз халық, мың адам	454,3	445,5	442,1	443,6	440,7
8	Жұмыссыздық деңгейі, %	5,1	5,0	4,9	4,9	4,8
9	Жастар жұмыссыздығының деңгейі, пайызбен (15-28 жас)*	4,4	4,1	3,9	3,8	3,7
10	Жұмыс күшіне жатпайтын адамдар, мың адам	3 867,4	3 855,0	3 927,3	3 907,3	3 934,0
11	Халық санындағы жұмыс күшіне енбейтін адамдардың үлесі, пайызбен	30,3	30,0	30,3	30,0	29,9

[5] әдебиет негізінде автормен құрастырылған

Еңбек нарығының ағымдағы жағдайын талдауға құрылған кесте мәліметтерінен көріп отырғанымыздай, еліміздегі жұмыс күшінің саны 2019 жылы 9 221,5 мың адамды құрап, бесжылдықта 3,7 % -ға өсті. Жалпы халық санындағы жұмыс күшінің үлесі осы жылы 70,1%-ды құрады.

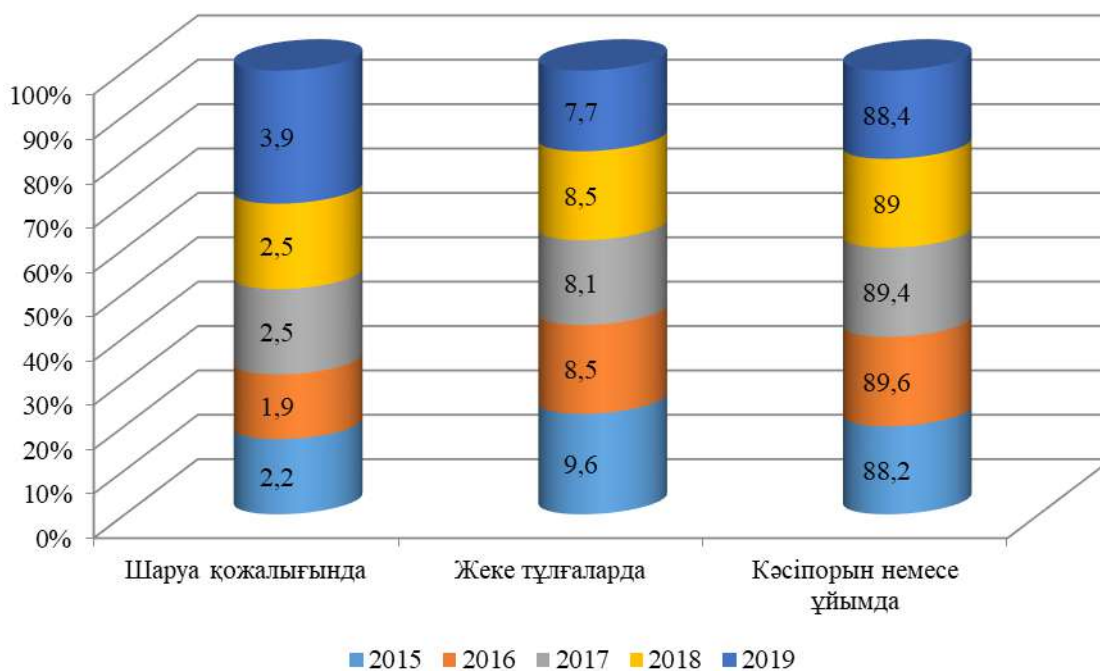
Жалдамалы қызметкерлер статусындағы жұмыс күшінің саны 2019 жылы 6 681,6 мың адамды құрап, 2015 жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 6,1% -ға немесе 386,7 мың бірлікке артты. Өз бетінше жұмыс істейтін адамдар саны 2 099,2 мың адам, 2015 жылғы көрсеткіштен 1,8%-ға төмендеген.

Жұмыс күшінің құрамында 8 780,8 мың адам жұмыспен қамтылған халық санатына жатқызылса, 440,7 мың адам жұмыссыздар санатына енген. Талдау жүргізу барысында аңғарғанымыздай, жұмыссыздар саны 2015 жылмен салыстырғанда 0,9%-ға немесе 13,6 мың адамға азайған. Сонымен қатар, жұмыс күші құрамына кірмейтін халық санының өскеніне, өзін-өзі жұмыспен қамтыған қызметкерлердің өсу қарқынының төмендеу тенденциясын атап өту қажет. Жастар жұмыссыздығының деңгейінің де төмендегенін көре аламыз.

Тиімді жұмыспен қамтуды қамтамасыз ету – ҚР мемлекеттік саясатының басты бағыттарының бірі. Соңғы жылдары 4,8%-дан аспайтын жұмыссыздықтың төмен деңгейін ұстап тұру үшін елде көптеген Мемлекеттік бағдарламалар жүзеге асырылуда. Осылайша, бүгінде елімізде еңбек нарығын дамытуға бағытталған мемлекеттік бағдарламалар іске асырылуда: «Жұмыспен қамту 2020» жол картасы» және «Еңбек» мемлекеттік бағдарламасы.

Статистикалық дерек көздеріне сүйенсек, 2019 жылы аталған «Еңбек» мемлекеттік бағдарламасы шегінде барлығы жарты миллиондай адам жұмысқа орналастырылған, оның ішінде 85% немесе 383 мың адам тұрақты жұмысқа орналастырылды. Сонымен қатар, халық санындағы жұмыс күшіне енбейтін адамдардың саны біртіндеп төмендеп, халық санындағы жұмыс күші үлесінің өсу қарқынын атап өту қажет.

Жалдамалы қызметкерлердің көп бөлігі зерттелген жылдар аралығында кәсіпорын немесе ұйымдарда еңбек еткен (сурет 1).



1 - Сурет. Жалдамалы қызметкерлер құрылымы, пайызбен

[5] әдебиет негізінде автормен құрастырылған

Статистикалық мәліметтер негізінде құрылған 1- суреттен аңғарғанымыздай, жеке тұлғаларға жалдану көрсеткіші 2015 жылдағы 9,6%-дан 2019 жылы 7,7%-ға дейін төмендеп, 1,9%-ға дейін кеміген. Шаруа қожалықтарында жалдану арқылы еңбек еткен қызметкерлер саны 2019 жылы 3,9%-құрап, 2015 жылғы 2,2% - дан 1,7% тармаққа өскен.

Жеке тұлғаларға жалдану көрсеткішінің төмендеуі көп жағдайда екі жақты ауызша келісу шарты арқылы жүзеге асырылатындығымен сипатталады. Сәйкесінше, соңында жалдаушы мен жалданушы тұлға арасындағы түсініспеушілік туындап жатады.

Өз бетінше жұмыспен қамтылғандар санатындағы қызметкерлер – халықтың аса маңызды топтарының бірі, Қазақстан экономикасында өзінің орны бар. Сондықтан да, аталмыш категорияның әлеуметтік-экономикалық тұрақтылығына қолдау көрсету қоғамдағы әлеуметтік шиеленісті төмендету мәселесінде айрықша орын алады.

Ел экономикасының нарықтық реформалардағы өзгерісіне байланысты меншік нысандары бойынша экономикадағы жұмыспен қамтылған қызметкерлер құрылымы да өзгерістерге ұшырады (2-кесте).

## 2 - Кесте. Өз бетінше жұмыспен қамтылған қызметкерлер құрылымы, пайызбен

№	Көрсеткіштер	2015	2016	2017	2018	2019
1	Барлығы, өзін-өзі жұмыспен қамтыған қызметкерлер	100	100	100	100	100
оның ішінде:						
2	жұмыс берушілер	5,4	5,3	6	5,3	5,3
3	өзіне жұмыс істейтін қызметкерлер (жеке ауладағы жұмысты қоса)	94	94,1	93,5	94	94
4	өндірістік кооператив мүшелері	0,1	0,2	0,1	0,3	0,4
5	ақы төленбейтін қосалқы қызметкерлер	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3

[5] әдебиет негізінде автормен құрастырылған

Өзін-өзі жұмыспен қамтыған қызметкерлер қатарынан өндірістік кооператив мүшелері – 0,4%, өзіне жұмыс істейтін қызметкерлер (жеке ауладағы жұмысты қоса), шаруа немесе фермер қожалықтарының, отбасылық кәсіпорындардың көмектесетін (ақы төленбейтін) қызметкерлері – 0,3%, ал өзіне жұмыс істейтін қызметкерлер (жеке ауладағы жұмысты қоса) 94% үлесте өнім өндірумен айналысады. «Өзін-өзі жұмыспен қамтыған қызметкерлер» санатының негізгі үлесін «өзіне жұмыс істейтін қызметкерлер» (94%) құрайды.

Ұлт лидерінің «НҰРЛЫ ЖОЛ – ПУТЬ В БУДУЩЕЕ» тақырыбындағы халыққа дәстүрлі жолдауында: «Экономиканы дамыту үшін жаңа сыртқы тәуекелдерді ескере отырып, бізге іскерлік белсенділік пен жұмыспен қамтуды ынталандыру үшін жаңа бастамалар қажет» - деген болатын [6].

Еңбек нарығындағы жағдай белгілі бір уақыт кезеңінен кейін ғана тұрақталды. Ғалымдардың пікірінше, бұл мемлекетпен жүргізілген саясаттың дұрыс таңдалуымен және өзара байланысты бірнеше факторларға тәуелді. Осылайша, біздің мемлекет тарапынан ішкі әлеуеті жоғары экономиканың кадрлық резерві ретінде өзін-өзі жұмыспен қамтыған субъектілерді қолдау бойынша қажетті шаралар кешені қабылдануда деп айта аламыз.

Қазақстан сияқты ұлан - байтақ мемлекетте еңбек нарығының да жағдайы әрбір өңірде түрліше болуы заңды да. Бұған ең бірінші кезекте өңірлердің климаттық жағдайы мен халықтың жалпы саны да әсерін тигізбей қоймайды.

Жұмыссыздық деңгейін өңірлер кесігінде зерттеу барысында жұмыссыздықтың артуы көп жағдайда елдің оңтүстігінде орын алғанына көз жеткіземіз. Басты себеп – ірі аймақтарда халықтың тығыз орналасуына байланысты халық санының көптігі және жұмыссыздардың еңбек нарығының талаптарына жауап бере алмауы болуы мүмкін.

Талданған жылдарды былтырғы жылмен салыстырғанда жұмыссыздар санының төмендеуі елдің батысында Атырау мен Маңғыстау облыстарында (4,6%) және Солтүстік Қазақстан облысында (4,5%) байқалған. Себебі, бұл аймақтарда негізінен мұнай өндіру және мұнай-газ саласы өте жақсы дамыған.

Жалпы, жұмысшылардың бір салада ұзақ уақыт бойы жұмыс істемеуіне аймақтардағы еңбек жағдайы мен жалақы мөлшерінің әртүрлі болуы да әсер етпей қоймайды. Соған қарамастан, әр аймақта экономиканың салалық құрылымы, халықтың тығыздығы, көші-қон процестері, кәсіби дайындық деңгейі, кәсіпорындардың қызметі, мемлекеттік сектордың қызметі сияқты әртүрлі факторлардың әсерінен қалыптасқан ерекше еңбек нарығы бар деп айта аламыз.

**Қорытынды.** Қазақстандағы еңбек нарығының қазіргі жағдайы мемлекеттік белсенді қолдаудың, жұмыспен қамтудың салыстырмалы түрде жоғары және жұмыссыздық деңгейінің төмен шегімен сипатталады. Әйтседе, нарықта жұмыс күшіне деген сұраныс пен ұсыныстың қалыптасуында бірқатар жағымсыз тенденциялар да орын алған.

Экономикалық белсенді халықтың ауылдан қалаға қарай жылыстауы жағдайында қалалық еңбек нарығының және ауыл әлеуетінің өзгеруіне қысым айтарлықтай күшейіп келеді. Жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейінің төмендеуіне қарамастан, алынған білім мен еңбек нарығының талаптары арасында сәйкессіздік бар. Сонымен қатар, бейресми сектордағы жұмыспен қамту әлеуметтік-экономикалық дамуды тежейтін факторлардың бірі болып қала береді. Бұл сектордағы қызметтердің көпшілігі өнімділіктің төмендігімен және табыс деңгейінің жеткіліксіздігімен сипатталады. Былайша айтқанда, саны бар да сапасы жоқ.

Мұнан бөлек, өзін-өзі жұмыспен қамтыған халық саны әсіресе республиканың оңтүстік аймақтарында айтарлықтай көп. Бұл мемлекетке экономикалық ауыртпалықты арттыра түседі [7].

Мамандығы немесе кәсіби біліктіліктілігі бойынша еңбек нарығының сұранысына жауап бере алмауы салдарынан жұмыс іздеушінің әлі де болса, жұмыс таба алмауы сияқты

факторлары жиі орын алады. Халықтың табиғи өсімінің төмендеуіне байланысты жұмыспен қамтылғандардың төмен өсу қарқыны, экономикадағы құрылымдық өзгерістерге байланысты жұмыс күшінің салааралық қозғалысы, ішкі және сыртқы көші-қон ағындарының жоғарылауы, жұмыспен қамтудың «стандартты» түрінен айтарлықтай ерекшеленетін жаңа формаларының пайда болуымен байланысты еңбек қатынастарындағы өзгерістер, білім беру ұйымдарында даярланатын маман-кадрлар саны мен оларды нақты өмірде пайдалану деңгейінің, яғни кәсіби білікті мамандарды жұмыспен қамтамасыз ететін жұмыс орнының санымен сәйкес келмеуі сияқты теңгерімсіздіктердің барлығы – еңбек нарығындағы мәселелер. Осындай, бірқатар мәселелердің орын алуы – экономиканың жандануына айтарлықтай кері әсерін тигізеді. Еңбек нарығындағы мәселелерді шешу үшін, басқа да көптеген елдер сияқты, Қазақстан бұрын-соңды болып көрмеген шараларды қабылдауда. Осындай шаралардың бірі - Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың тапсырмасымен «Жұмыспен қамту 2020 Жол картасы» бағдарламасы жүзеге асырыла бастады [8].

«Жұмыспен қамту 2020 Жол картасы» төңірегінде 255 мың өндірісін ошақтарын ашуға мүмкіндік беретін 6,5 мыңнан астам жоба ұсынылды. Тұтастай алғанда, мемлекеттік қолдау шаралары Қазақстанға 2019 жылы «еңбек нарығы» категориясының жаһандық бәсекеге қабілеттілік индексындағы позициясын 30-дан 25-орынға дейін жақсартуға мүмкіндік берді. Еңбекақы төлеу мен өнімділік, жұмыс күшінің ішкі ұтқырлығы, жұмыспен қамтуға жәрдемдесу саясаты, жұмысшылардың құқықтары және т.б. сияқты көрсеткіштер бойынша позициялар күшейтілді.

#### Әдебиеттер тізімі

1. Рофе А.И. Экономика и социология труда: учебное пособи / А.И. Рофе. – М.: МИК, 1996. – 128 с.
2. Одегова Ю.Г. Экономика труда / Ю.Г. Одегова, Н.А. Волгина. – М. :Экзамен, 2003. – 736 с.
3. Акчура Ф. Қазақстандағы адам дамуы / Ф. Акчура, Н.Қ. Мамыров. – Алматы: Taimas Printhouse, 2004. – 456 б.
4. Максютотова А.Ф. Регулирование рынка труда в условиях социально – экономической нестабильности (на примере Кыргызской Республики и Республики Казахстан): Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора философии (PhD) по экономике / А.Ф. Максютотова. – Астана: РИО университета Туран-Астана, 2019. – 26 с. [Электрондық ресурс].

– Кіру

режимі:

[http://cslnaskr.krena.kg/collections/uploads/Максютова%20Айнура%20Фаргатовна\\_русск\\_2019.pdf](http://cslnaskr.krena.kg/collections/uploads/Максютова%20Айнура%20Фаргатовна_русск_2019.pdf)

5. Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросының ақпараттық – талдамалық жүйесі. [Электрондық ресурс]. – Кіру режимі: <https://taldau.stat.gov.kz/kk/NewIndex/GetIndex/20572742?keyword>

6. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана «НҰРЛЫ ЖОЛ – ПУТЬ В БУДУЩЕЕ» от 11 ноября 2014 г. [Электрондық ресурс]. – Кіру режимі: [https://adilet.zan.kz/rus/docs/K14002014\\_2](https://adilet.zan.kz/rus/docs/K14002014_2)

7. Шаукенова З.К. Современное состояние рынка труда в Казахстане. Астана: Казахстанский институт стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан, 2017. – 100 с. [Электрондық ресурс]. – Кіру режимі: <http://www.kisi.kz/index.php/ru/2017-god/1691-sovremennoe-sostoyanie-rynka-truda-v-kazakhstane-broshyura-pod-red-z-k-shaukenovoj-astana-kazakhstanskij-institut-strategicheskikh-issledovaniy-pri-prezidente-respubliki-kazakhstan-2017-100-s>

8. «Жұмыспен қамту 2020 Жол картасы» бағдарламасына кімдер қатыса алады? [Электрондық ресурс]. – Кіру режимі: <https://egemen.kz/article/234531-zhumyspen-qamtu-2020-zhol-kartasy-baghdarlamasy-na-kimder-qatysa-alady>

### References

1. Rofe A.I. (1996). *Ekonomika i sotsiologiya truda: uchebnik* [Economics and sociology of labor: textbook]. М.: МИК [in Russian].

2. Odegova Y.G., Volgina N.A. (2003). *Ekonomika truda*. [Labor economics]. М.: Ekzamen [in Russian].

3. Mamyrov N.K., Akchura. F. (2004). *Chelovecheskoye razvitiye v Kazakhstane*: [Human development in Kazakhstan]. Almaty: Taymas Printhouse [in Kazakh].

4. Maksyutova A.F. (2009). *Regulirovaniye rynka truda v usloviyakh sotsial'no-ekonomicheskoy nestabil'nosti (na primere Kyrgyzskoy Respubliki i Respubliki Kazakhstan)*: Avtoreferat dissertatsii na soiskaniye uchenoy stepeni doktora filosofii (PhD) ekonomicheskikh nauk. [Labor market regulation in conditions of social and economic instability (on the example of the Kyrgyz Republic and the Republic of Kazakhstan): Author's thesis for the degree of Doctor of Philosophy (PhD) in Economics]-Astana: Universitet RIO Turan-Astana. [Elektronдық resurs] - Retrieved from [http://cslnaskr.krena.kg/collections/uploads/Максютова%20Айнура%20Фаргатовна\\_русск\\_2019.pdf](http://cslnaskr.krena.kg/collections/uploads/Максютова%20Айнура%20Фаргатовна_русск_2019.pdf). [in Russian].



5. Qazaqstan Respwblıkası Strategiyalıq strategiyalıq agenttik Ulttıq statistika byurokratiyalıq akparattyk - taldamaly zhuyesi. [Information and analytical system of the National Bureau of Statistics of the Agency of the Republic of Kazakhstan for Strategic Planning and Reforms]. [Electronic resource]. Retrieved from // <https://taldau.stat.gov.kz/kk/NewIndex/GetIndex/20572742?keyword> [in Kazakh].

6. Poslaniye Prezidenta Respubliki Kazakhstan N.A. Nazarbayeva narodu Kazakhstanana «NURLY ZHOL - PUT' V BUDUSHCHEYE» ot 11 noyabrya 2014 g. [Message of the President of the Republic of Kazakhstan NA Nazarbayeva to the people of Kazakhstan «NURLY ZHOL - THE WAY TO THE FUTURE» from November 11, 2014]. [Electronic resource]. - Retrieved from //: [https://adilet.zan.kz/rus/docs/K14002014\\_2](https://adilet.zan.kz/rus/docs/K14002014_2). [in Russian].

7. Z.K. Shaukenova (2017). Sovremennoye sostoyaniye rynka truda v Kazakhstane: broshyura / [The current state of the labor market in Kazakhstan: brochure] - Astana: Kazakhstanskiy institut strategicheskikh issledovaniy pri Prezidente Respubliki Kazakhstan [in Russian]. [Elektronlıq resurs] - Retrieved from //: <http://www.kisi.kz/index.php/ru/2017-god/1691-sovremennoe-sostoyanie-rynka-truda-v-kazakhstane-broshyura-pod-red-z-k-shaukenovoj-astana-kazakhstanskij-institut-strategicheskikh-issledovaniy-pri-prezidente-respubliki-kazakhstan-2017-100-s>. [in Russian].

8. «Jumıspen qamtw 2020 Jol kartası» baǵdarlamasına kimder qatısa aladı?. [Who can participate in the «Employment Roadmap 2020? »]. [Elektronlıq resurs] - Retrieved from //: <https://egemen.kz/article/234531-zhumyspen-qamtu-2020-zhol-kartasy-baghdarlamasy-na-kimder-qatysa-alady>. [in Kazakh].

## ТЕКУЩЕЕ СОСТОЯНИЕ РЫНКА ТРУДА КАЗАХСТАНА

**Ж. БАЙШУКУРОВА, Р.С. ЯКУДИНА\***

Актюбинский региональный университет им. К. Жубанова, Актөбе, Қазақстан

\*e-mail: raihosh@mail.ru

**Аннотация.** Рынок труда представляет собой многогранную систему социально-экономических отношений, призванную увеличить воспроизводство и обеспечить эффективное использование трудовых ресурсов. В настоящее время роль рынка труда возрастает вследствие внедрения различных инновационных новшеств, роста производительности труда за счет широкого применения компьютеризации, технологий и цифровизации, формирования конкурентоспособных производств, увеличения несырьевого экспорта. Поэтому активизация деятельности рынка труда в целях обеспечения динамичных отраслей экономики высококвалифицированными кадрами - в современных условиях необходима. Наиболее важным является изменение ситуации с занятостью через рабочую силу и потенциал. В связи с этим в статье изложены

трудности формирования рынка труда – в процессе перехода от плановой экономики к рыночной. Исследовано влияние изменений на рынке труда на социально – экономическое развитие страны. Определено понятие рынка труда в исследованиях ученых-экономистов.

Проведен анализ основных индикаторов рынка труда в Республике Казахстан и структуры самозанятых работников. Также, сформулировано определение рынка труда и рассмотрен механизм его функционирования. Проанализировано современное состояние рынка труда, изучена эффективность его функционирования, выявлены причины безработицы и пути их предупреждения.

**Ключевые слова:** рабочая сила, рынок труда, занятое население, наемные работники, самостоятельно занятые работники, безработное население, молодежная безработица, благосостояние населения.

## CURRENT STATE OF THE LABOR MARKET IN KAZAKHSTAN

**ZH. BAISHUKUROVA, R. YAKUDINA\***

K. Zhubanov Aktobe regional university, Aktobe, Kazakhstan

\* e-mail: raihosh@mail.ru

**Annotation.** The labor market is a multi-faceted system of socio-economic relations designed to increase reproduction and ensure the effective using of labor resources. At present, the role of the labor market is increasing due to the introduction of various innovations, the growth of labor productivity due to the widespread use of computerization, technology and digitalization, the formation of competitive industries, and the increase in non-resource exports. Therefore, the activation of the labor market in order to provide dynamic sectors of the economy with highly qualified personnel is necessary in modern conditions. The most important thing is to change the employment situation through labor force and potential.

The article describes the difficulties in the formation of the labor market in the process of transition from a planned economy to a market system. The influence of changes in the labor market on the socio-economic development of the country has been studied and defined the concept of the labor market in the research of economists.

The analysis of the main indicators of the labor market in the Republic of Kazakhstan and the structure of self-employed workers are carried out. Also, the definition of the labor market is formulated and the mechanism of its functioning is considered. In the article the current state of the labor market is analyzed, the effectiveness of its functioning is studied, the causes of unemployment and ways to prevent them are identified.

**Key words:** labor force, labor market, employed population, employees, self-employed workers, unemployed population, youth unemployment, population welfare